

Metodologie archeologie středověku a novověku

13. Historická archeologie v českém Slezsku a
specifika regionálního bádání.

SLEZSKO

Silesia, Śląsk, Schlesien

Historicko-geografický útvar
na střední a horní Odře
nazvaný podle hory Słęża a
řičky pramenící u jejího úpatí

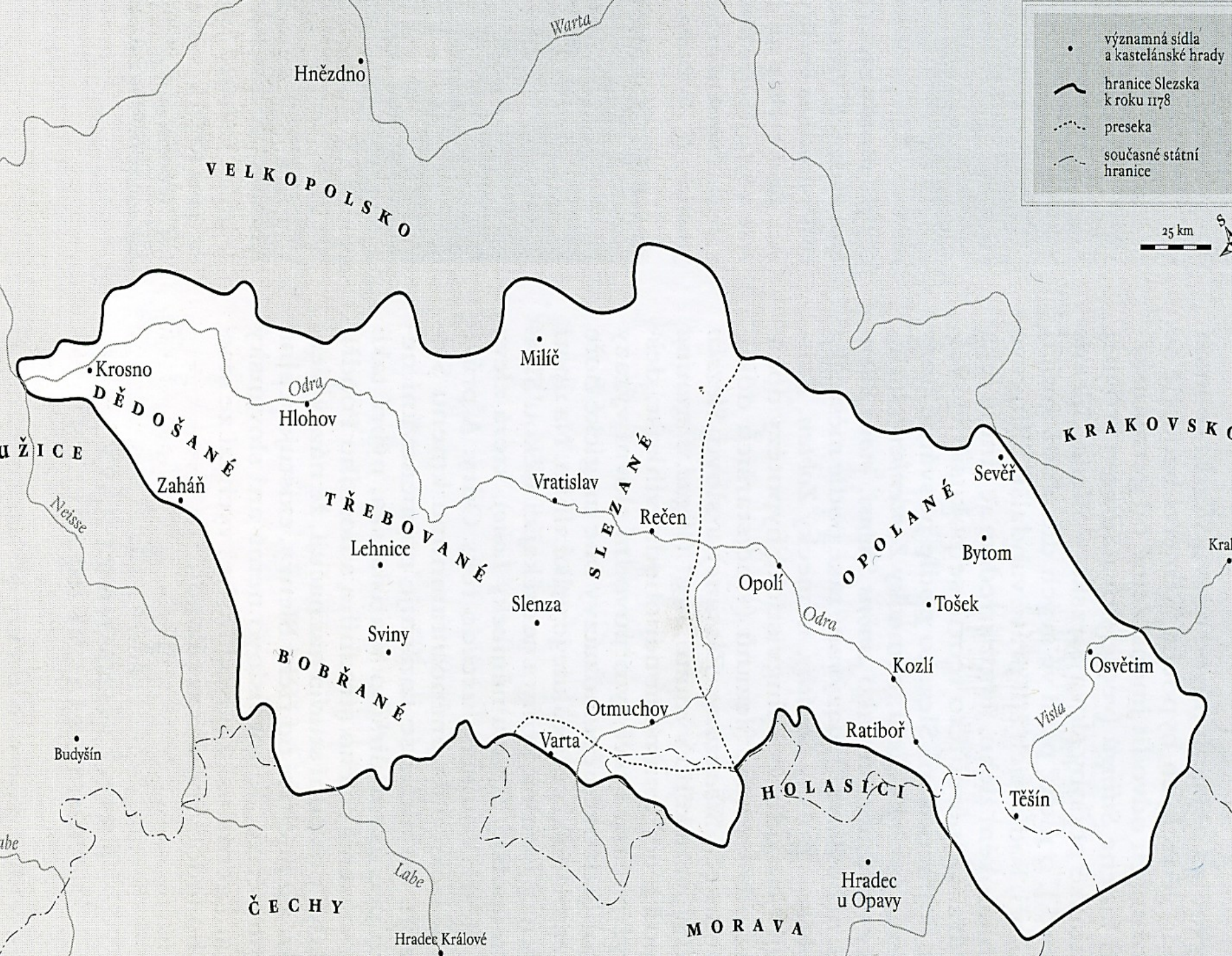
2. p. 9. st.: kmen Holasiců

985/990 Boleslav Chrabrý

1038/39: Břetislav I.
Poodří, Slezsko,
Krakovsko

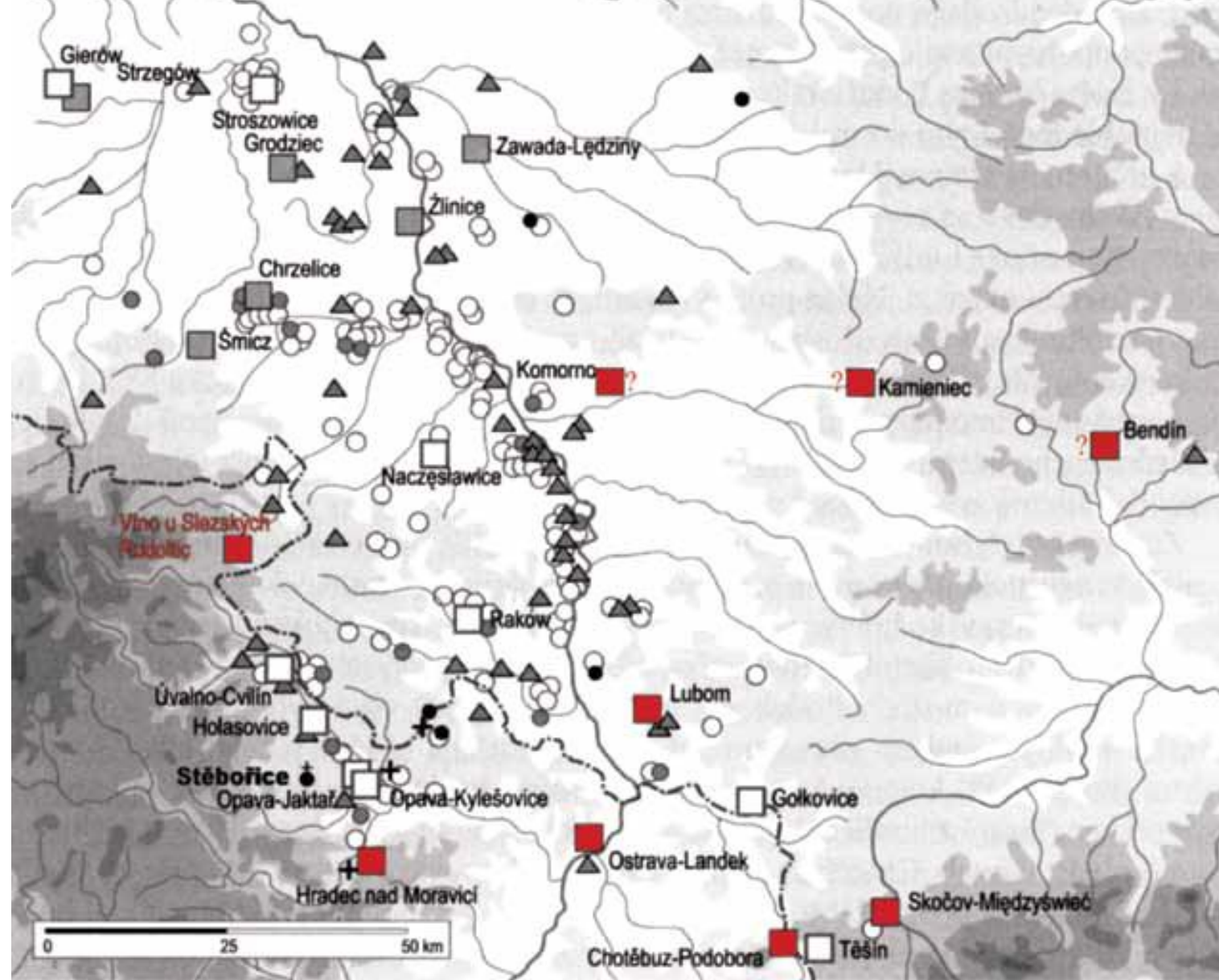
1054: Slezsko pod Polskem
(quedlinburský mír)
český jen Hradec

1182/1197: mor. markrabství

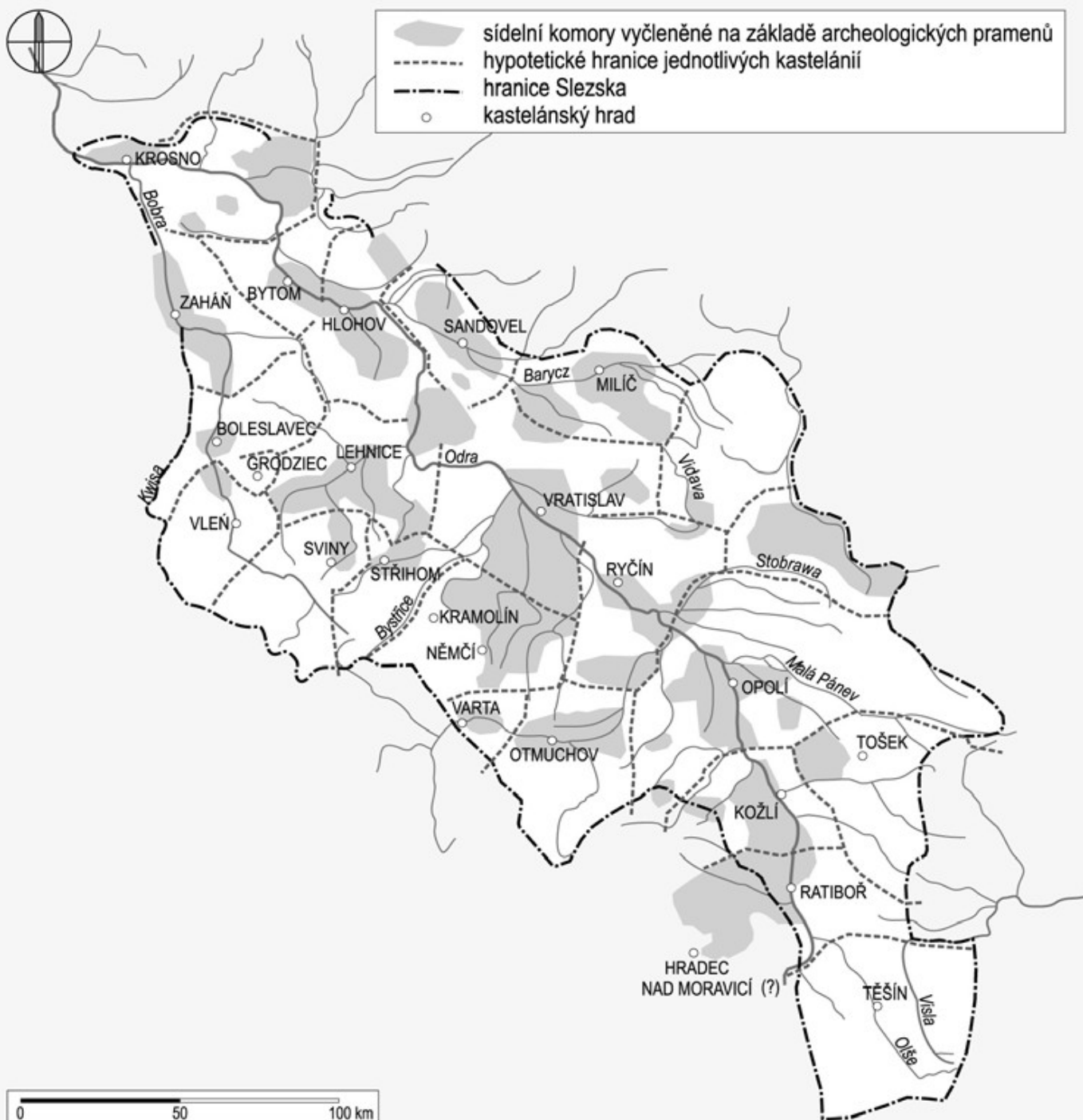

Velkomoravská hradiska

- Burgwall
- vermutlicher Burgwall
- ▲ Siedlung
- vermutliche Siedlung (mehr als 10 Keramikbruchstücke)
- vermutliche Siedlung (weniger als 10 Keramikscherben)

- ⚔ Hügelgräberfeld
- Brandhügelgräberfeld
- ⊕ Flachgräberfeld
- heutige Staatsgrenze

Slezské kastelánské hrady 10. – 12. stol.

**Hradská soustava: 23 hradů (0,5 – 3 ha)
organizační, správní a soudní zajištění území:**

**1138: Polsko po smrti piastovského knížete
Boleslava III. Křivoústého rozděleno
na úděly (testament – nástupnictví):**

Slezsko – **Vladislav Vyhnanec (senior)**

Mazovsko, Kujavsko – **Boleslav IV. Kadeřavý**

Velkopolsko – **Měšek III. Starý**

Malopolsko – **Kazimír II. Spravedlivý**

Krosno (Krosno), Zahán (Zagań), Bytom, Hlohov (Głogów), Sandovel (Sądowel), Milíč/Mileč (Milicz), Lehnice (Legnica), Boleslavec (Bolesławiec), Hradisko/Grodisko (Grodziec), Vleň (Wleń), Sviny (Świny), Střihom (Strzegom), Kramolín (Gramolin), Němčí (Niemcza), Varta (Bardo), Otmuchov (Otmuchów), Vratislav (Wrocław), Ryčín (Ryczyn), Opolí (Opole), Tošek (Toszek), Kozlí (Koźle), Ratiboř (Racibórz), Gradice golensicezke (Kylešovice?), Hradec nad Moravicí (Grodziec gołęszycki), Tešín (Cieszyn). (S. Moździoch, 1991)

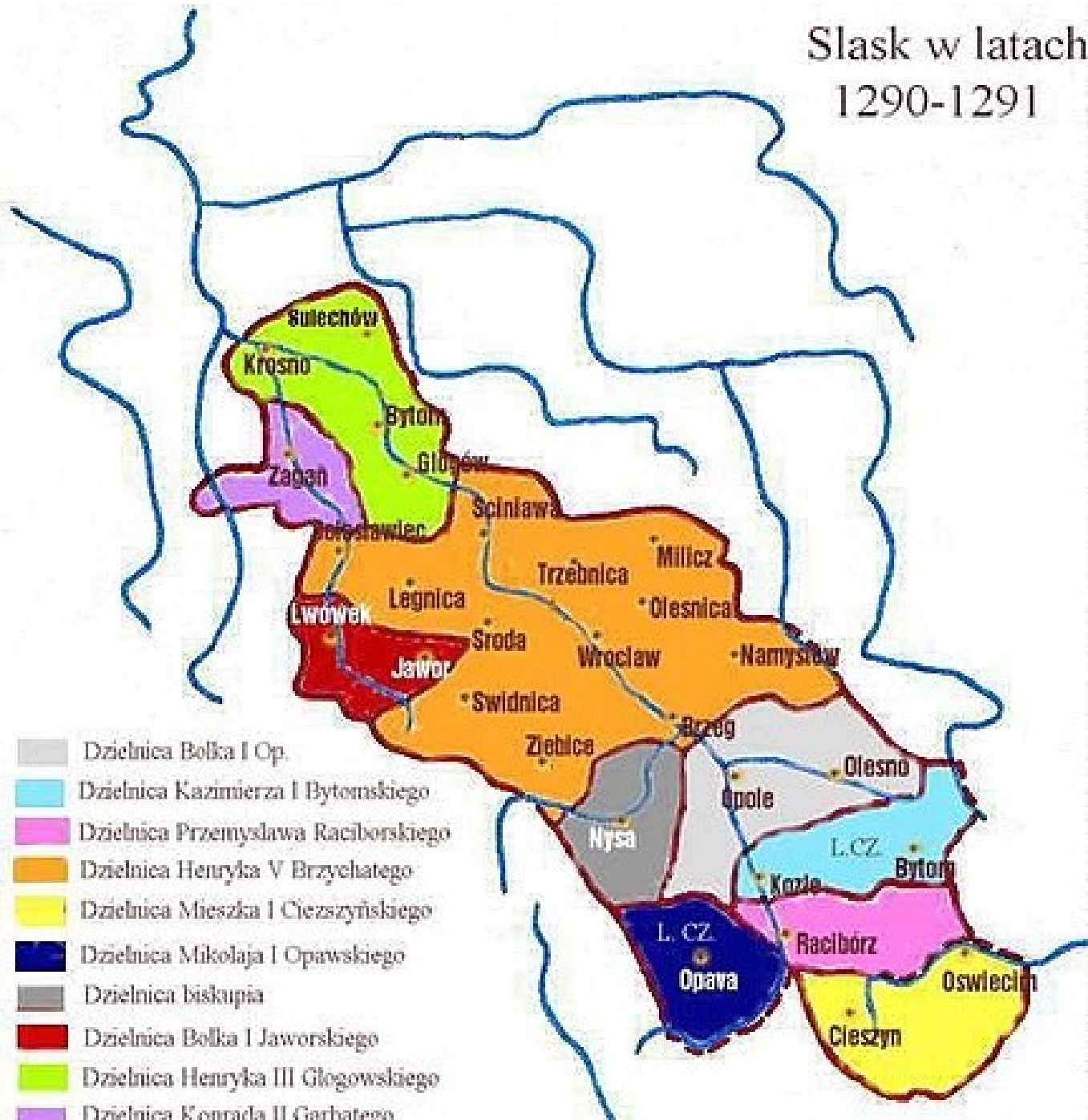

České Slezsko

(1742: po prohraných válkách Marie Terezie o Slezsko)

- **Horní Poodří** (jižní část Horního Slezska):
  - S: Opavská pahorkatina a pánev
  - JZ: Hrubý a Nízký Jeseník
  - JV: Moravskoslezské Beskydy
(průchod: Moravská a Oderská brána)
- **Historická území:**
  - Nisko (Javornicko, Jesenícko, Vidnavsko)
  - Opavsko (a Krnovsko)
  - Těšínsko
  - Ratibořsko (Bohumínsko)

Slask w latach 1290-1291

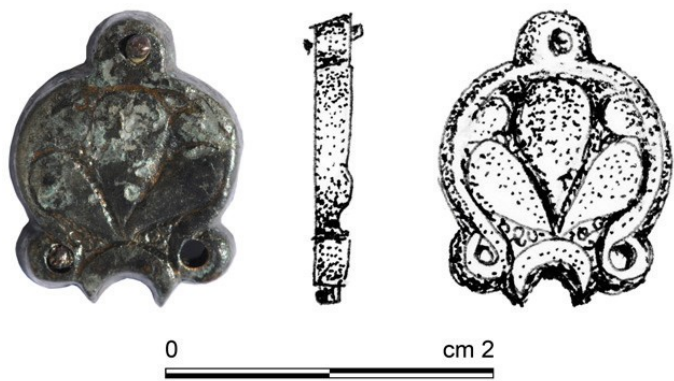
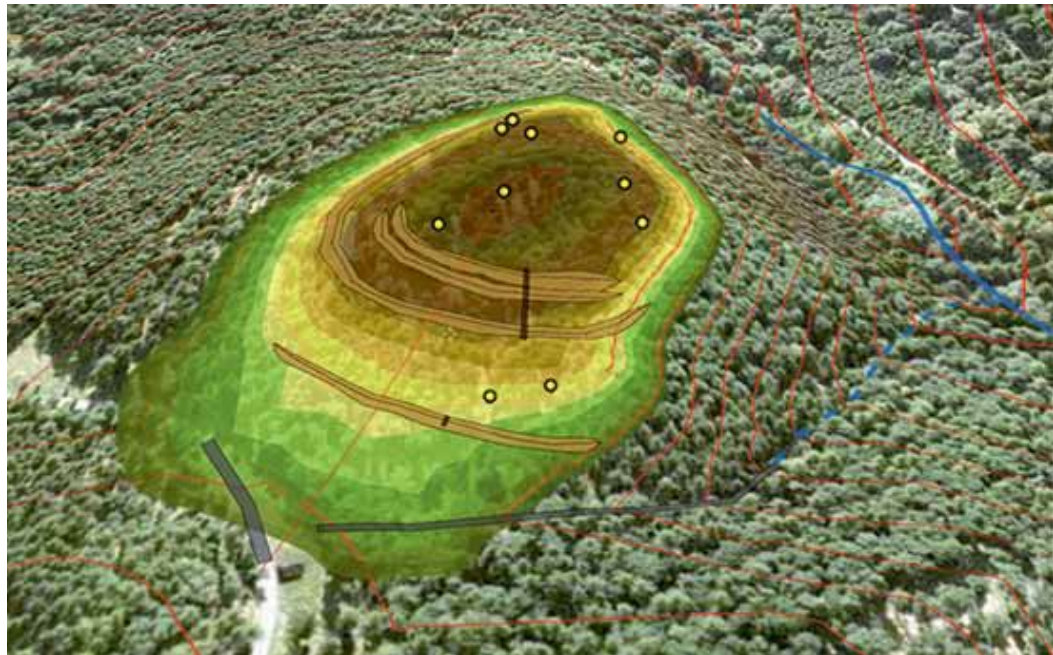
SLEZSKÁ KNÍŽECTVÍ V POLOVINĚ 17. STOLETÍ

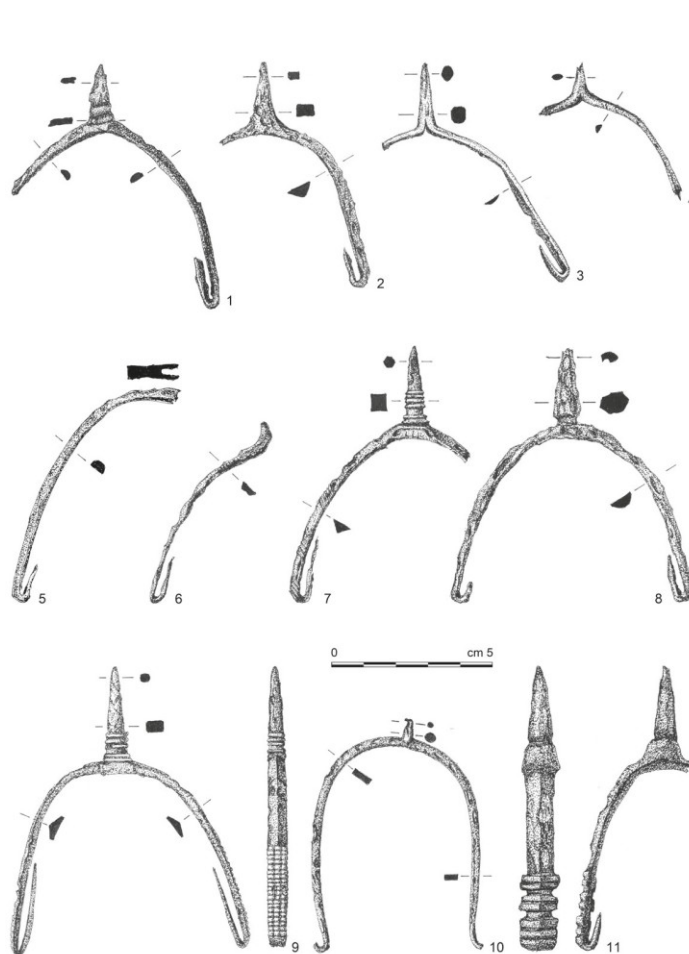
M - moravské území	Knížectví: 1 - Zaháňské	5 - Volovské	10 - Minsterberské
HR - hrabství	2 - Hlohovské	6 - Vratislavské	11 - Niské
KN - knížectví	3 - Javorské	7 - Swidnické	12 - Opolské
O. - Opava	4 - Lehnické	8 - Olešnické	13 - Ratibořské
		9 - Brěžské	14 - Krnovské
			15 - Těšínské
			16 - Pštínské panství

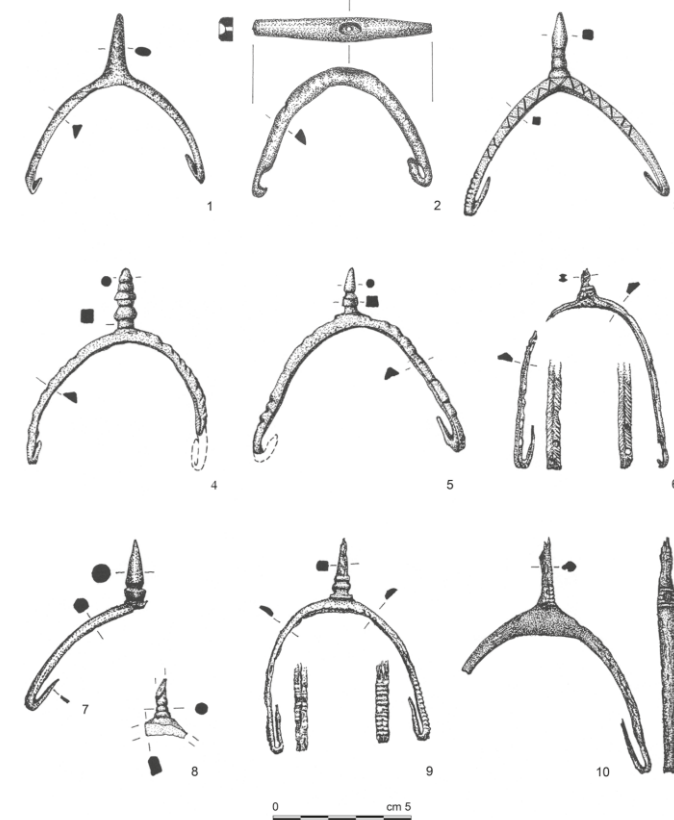
Víno u Slezských Rudoltic (hradisko: 2. pol. 8. stol.)

Tzv. avarské lité bronzové kování

Železné ostruhy s háčky (1–11);
Kouřil-Gryc 2018).

Hornoslezské lokality:
*Lubomia (1–7), Kamieniec (8),
Międzyświeć (9), Chotěbuz-Podobora (10).*
– podle Kouřil 2007.

Chotěbuz-Podobora – hradisko

Poloha:

Starší fáze opevnění:

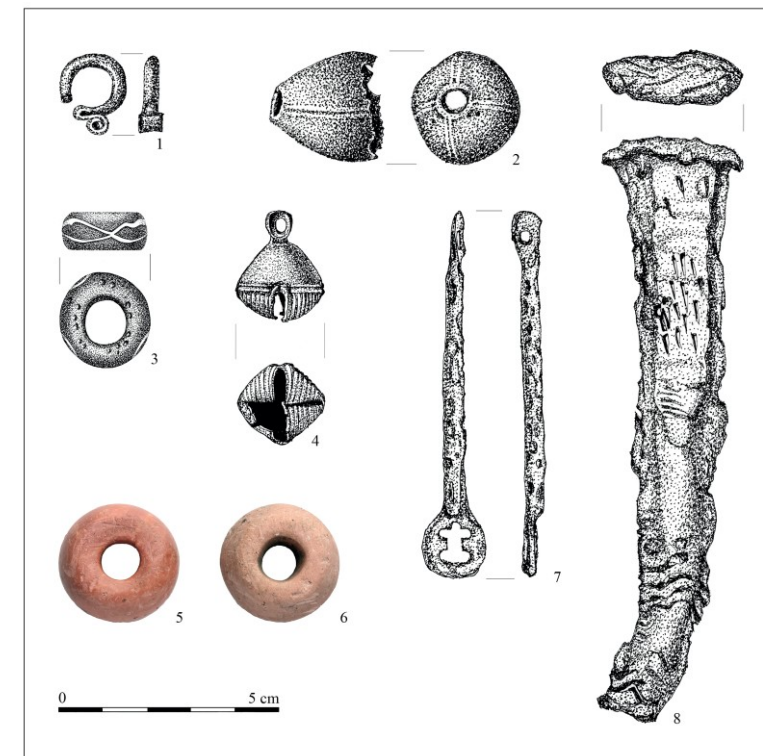
Mladší fáze:

u brodu přes řeku Olši

2. pol. 8. stol. – 9/10 stol.

konec 10. stol. – pol. 11. stol.

přesun na Zámeckou hoře v Cieszyně

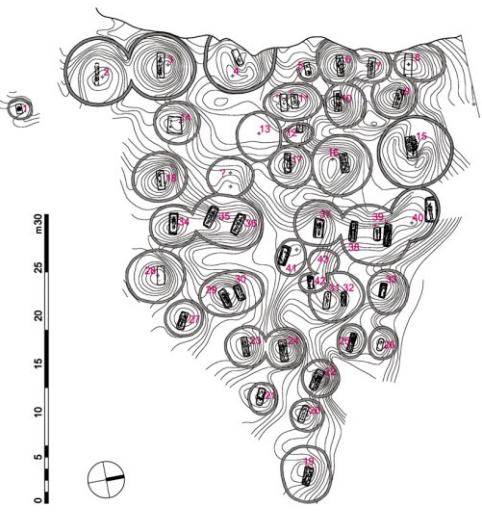

1993, 2012: železná pouta

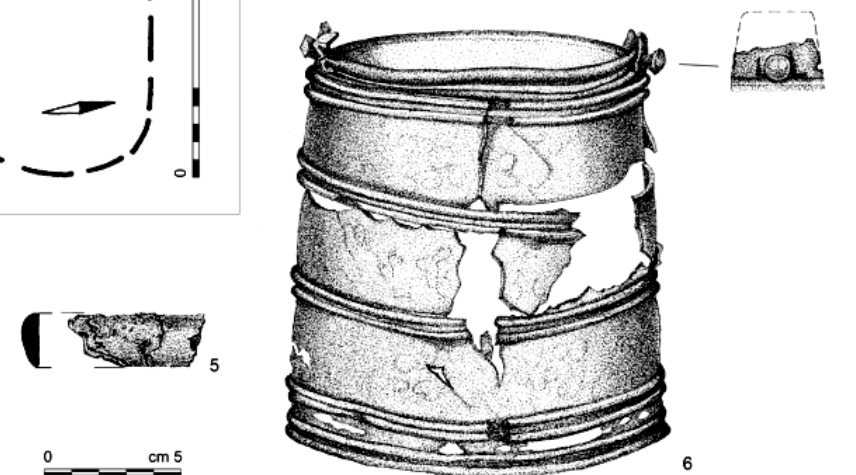
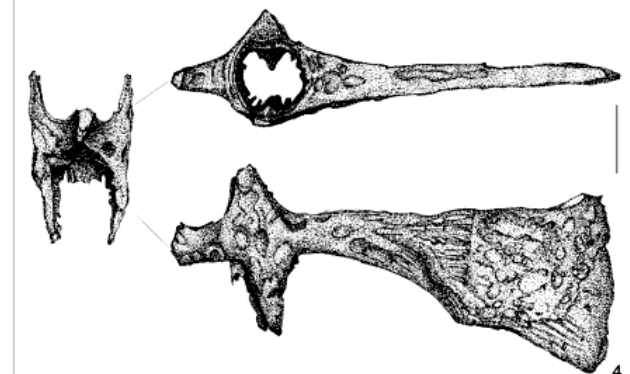
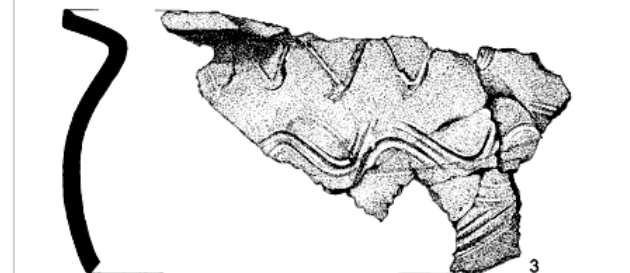
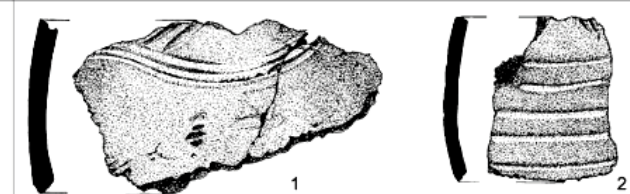

Stěbořice

kostrový mohylník, 2. pol.
9. stol.

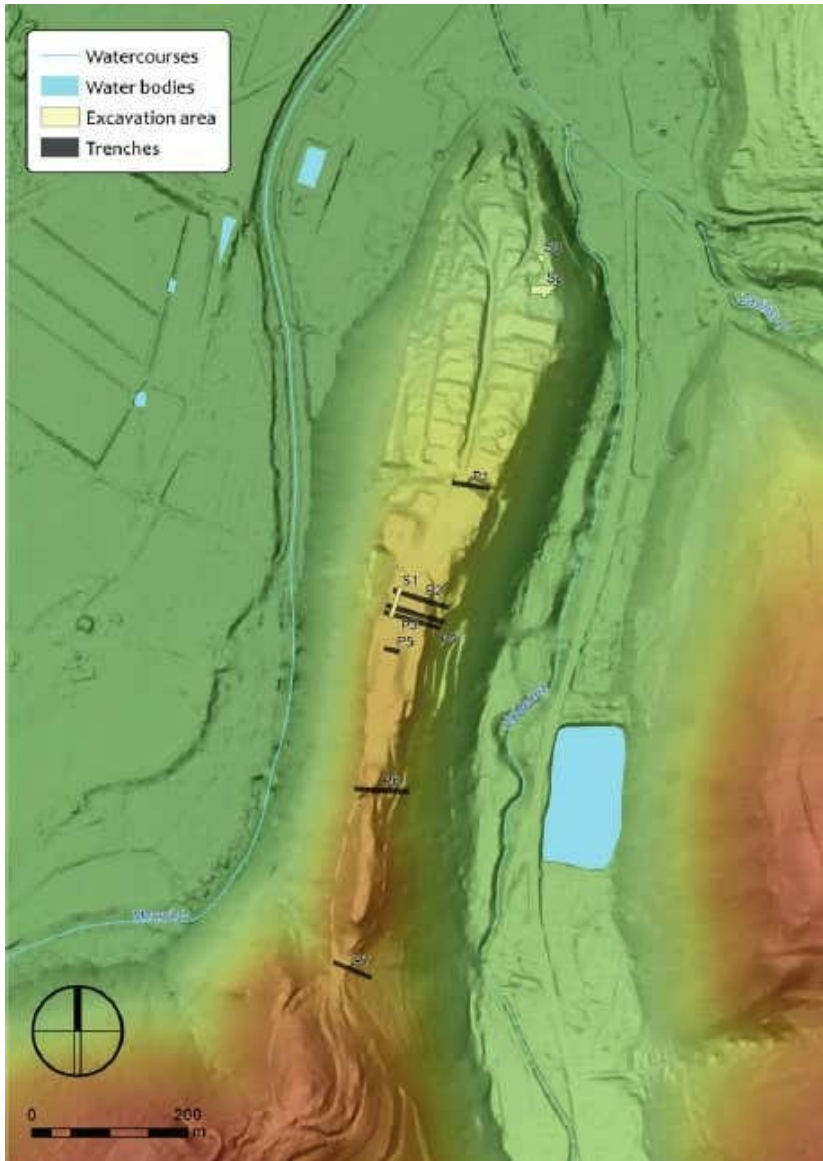

1952–1953, 1955 a 1961 – výzkum Lumíra Jisla
– prozkoumáno 43 mohyl

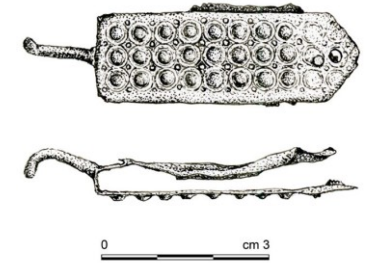

Hradec nad Moravicí (hradisko)

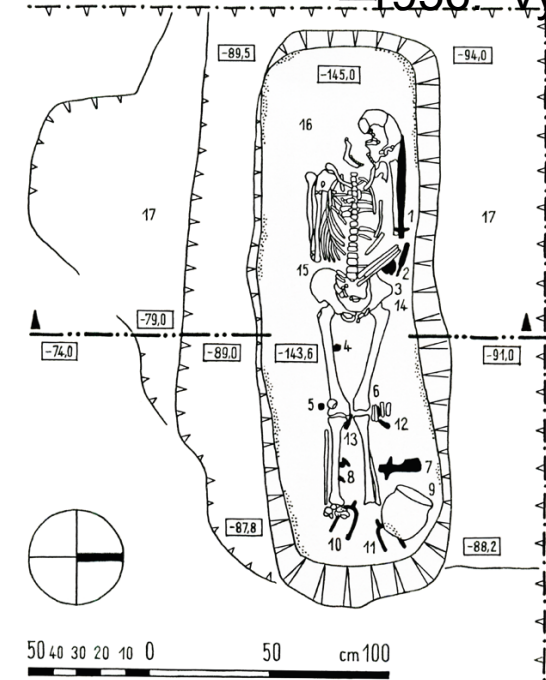
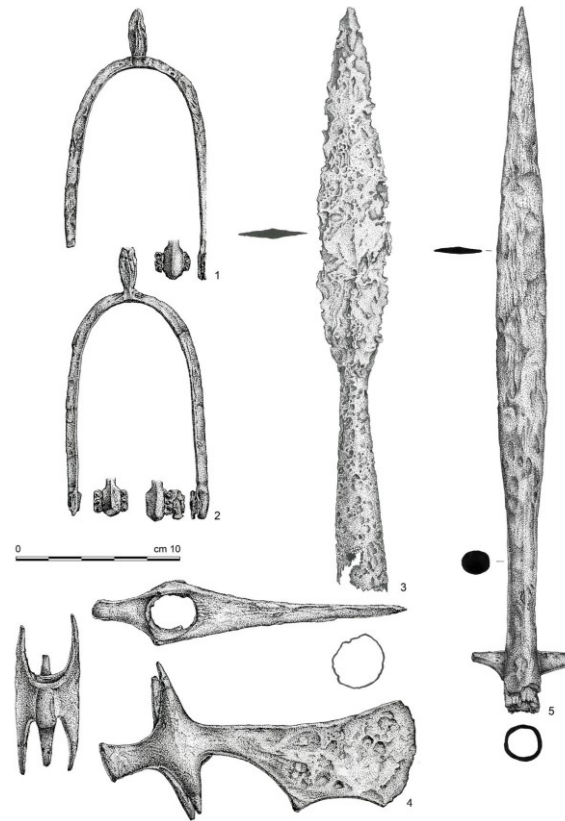
Ostrožna osídlena od pol. 8. stol.
do vzniku kamenného hradu ve 2/4 13. stol.

7 příkopů (5. mladohradištní na nádvoří Bílého zámku)

mladohradištní
zápona

1956: výzkum L. Jisla

Hradec nad Moravicí – „Na hrobkách“
výbava velkomoravského bojovnického hrobu

Komárovské hradisko

(Kylešovské)

- **Výzkumy:** 1946-1947: Josef Poulík
1962: Boris Novotný (publikace)
ČSZM XI, série B, 65–80
2015 –2016: Pavel Kouřil a Jana Gryc
- **Opevnění:** hradba roštové konstrukce
s hákovou vazbou (š. 18 m)
vnější kamenná plenta (2m)
- **Datování:** 2. pol. 10. stol. – 11. stol.
(dendro: 940 – 960)
- **Nálezy:** doklady vojensko-obchodnických
elit (Varjagové?)

Komárovský depot

- **1881:** regulace Moravice a Opavy

stříbrná figurka (Agnus Dei)

denár Boleslava I. (929 - 967)

Oito-Adelheidské feniky

bavorský denár Jindřicha II. (985- 995)

švábský denár Oty III. (983 -1002)

- **Hradisko:** dirham (Rukn ad-Dawl 946–974)
kousek stříbra
bimetalické závaží severského původu

Osídlení

- **12. stol.** – nepřekročilo starou sídelní oblast
úrodné spraše od Hlučina po Krnov (Opavská nížina)
- **13. stol.** – Vidnavsko, Osoblažsko a Těšínsko (za Měška I.)
  - od Těšína podél Ostravice k Frýdku
  - **organizace v režii:**
    - a) zeměpána (Přemysl Otakar I.)
    - b) měst (Uničov, Opava)
    - c) církevních institucí – řády: johanité, němečtí rytíři
      - olomoucké biskupství
      - kláštery: velehradský, hradištský aj.
    - d) cizích kolonistů (Bavorsko, Franky, Horní Falc, Hesensko, Sasko)

- **Obrana pohraničního území** – **1241:** nájezd Mongolů (postižena Opava)
  - **1253:** polsko-ruský vpád haličského knížete Daniela Romanoviče, jeho syna Lva a Boleslava Stydlivého (Opava, Hlubčice - odražení)
- **Hrady** – nejvýznamnější hradecký kastelán (1195: Semislav z Morkovic; 1224: Vítek; 1235: Mileta)
  - první budovány před pol. 13. stol.: nejstarší Hradec a Cvilín
  - vyšší šlechta pronikala na Opavsko před pol. 13. stol. (znojemský kastelán Boček, hrabě z Perneku, Bavorové ze Strakonice, Rožmberkové a Benešovicové; Fulštejnové jako leníci olom. biskupů)
- **Města** – 1213: Bruntál a Uničov, 1222: Hlubčice, 1213 – 1224: Opava
- **Hornická činnost** – přemyslovští panovníci měli zájem na právním zajištění
  - spojována s počátky městského zřízení
  - těžbu technologicky zajišťovali osadníci z německy mluvících zemí

Zlatohorsko

(Zuckmantel, Cukmantl)

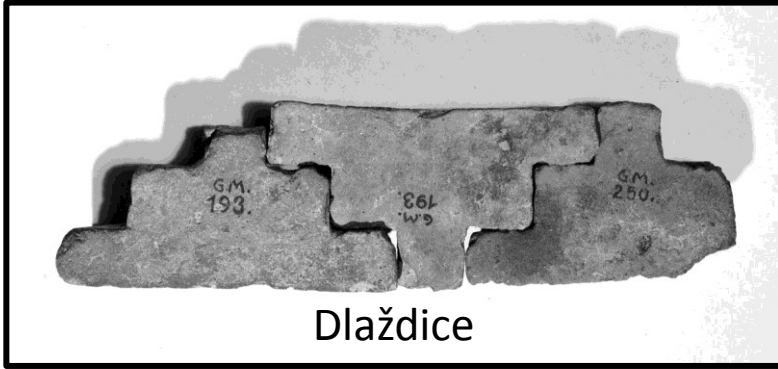
- Počátky rýžování zlata sahají až do doby bronzové.
- Rozsáhlejší rýžovnické sejpy v okolí Zlatých Hor a podél Moravice, Zlaté, Černé a Bílé Opavy a Černého potoka.
- Nejstarší rýžoviště – na řece Opavě mezi Vrbnem a Krnovem (od Andělské Hory po Krnov; cca 30 km)
- **11. a 12. stol.:** Spory o území mezi Českým a Polským státem
- **1222** – moravský markrabě Vladislav Jindřich, přičlenil Zlatohorsko k Českému království
  - proti: vratislavský biskup Laurentius žádal papeže Honoria III. o zásah proti českému králi a navrácení území (do 15.století – v majetku vratislavských biskupů).
- **1263** – založeno hornické sídliště
- **1306** – horní město
- **1281** – zmínka o Zlatých Horách jako „suburbium“ hradu Edelštejn
- Doly ve Starohoří (Altenberg) – Velké pinky: několik šachet (hl. až 300 m)

Osídlení

- **Opavsko:** stará sídelní oblast mezi Hlučínem a Krnovem + Vidnavsko a Osoblažsko
1155: „Gradice(m) Golensicezke“ v listině Hadriána IV. jako piastovská kastelánie
1179 – 1183: Holasicko připojeno k českému státu
1201: **Holasická provincie** (v Olomouckém údělu)
1213 – 1220: **Opavská provincie**
1269: uděleno lénem Mikuláši I. (synu Přemysla Otakata II.)
- **Krnovsko:** 1365: Jiří z Poděbrad, 1474: Matyáš Korvín, 1523–1623: Hohenzollerni
- **Těšínsko:** 1282: vzniklo vydělením z Opolska, 1291: piastovské léno Koruny české
- **Nisko:** 1199: opolský kníže Jaroslav daroval území vratislavské diecézi (biskupství v Dolním Slezsku)
1350: biskup Přeclav z Pohořelé se stal leníkem českého krále

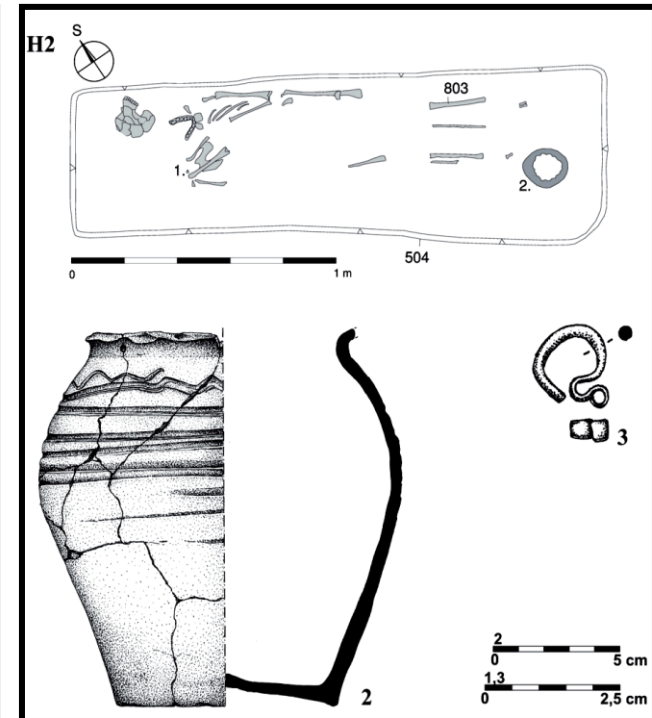
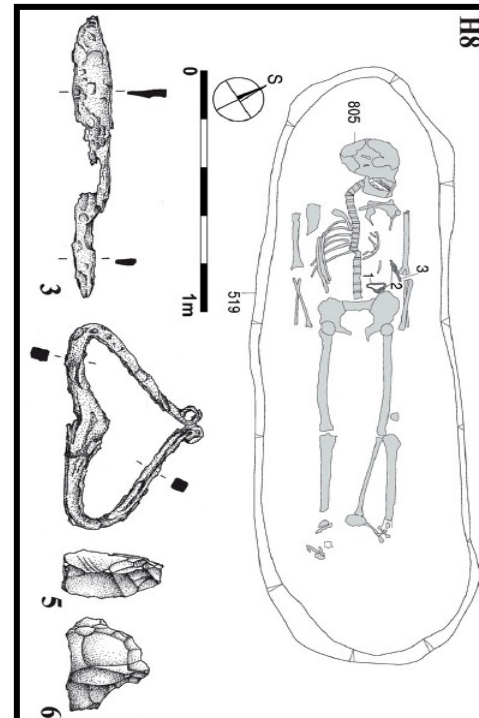
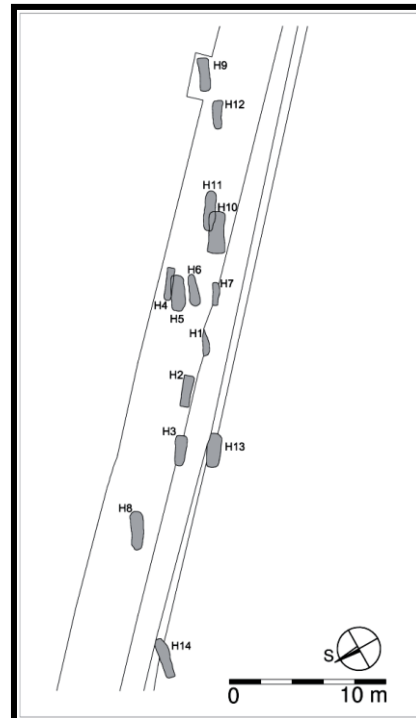

Holasovice:

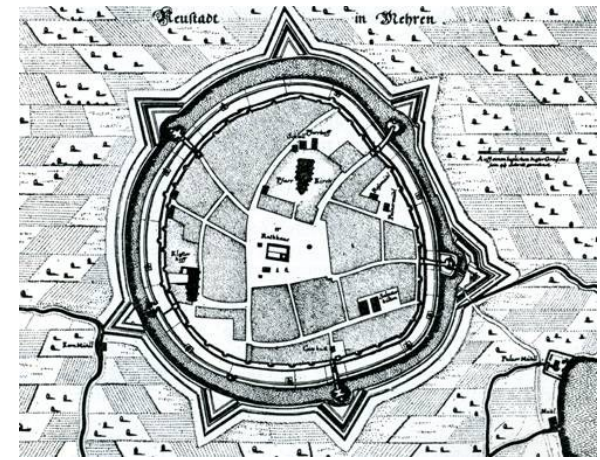
Dlaždice

- 1812: **Franz Sartori** († 1832): první zmínka o nálezu základů kostela
- 1905: stříbrný prsten na pozemku rolníka Roberta Schreiera
- 1922: **Viktor Karger** (základy kostela, 7 hrobů)
- 1952, 1954: **Lumír Jisl**: centrum piastovské kastelánie (1952: studie)
1155: bula Hadriána IV. (Gradice Golensiceske)
- 1959: **Vlasta Šikulová**: **kamenný kostel s dřevěným předchůdcem**, 11 hrobů do 12. stol, dnes: 30.–40. l. 13. stol.
- 2011, 2016: **Jindř. Hlas, Barbora Marethová**: mladohradištní pohřebiště, 14H

Opava

pravobřežní terasa řeky Opavy, 30 ha

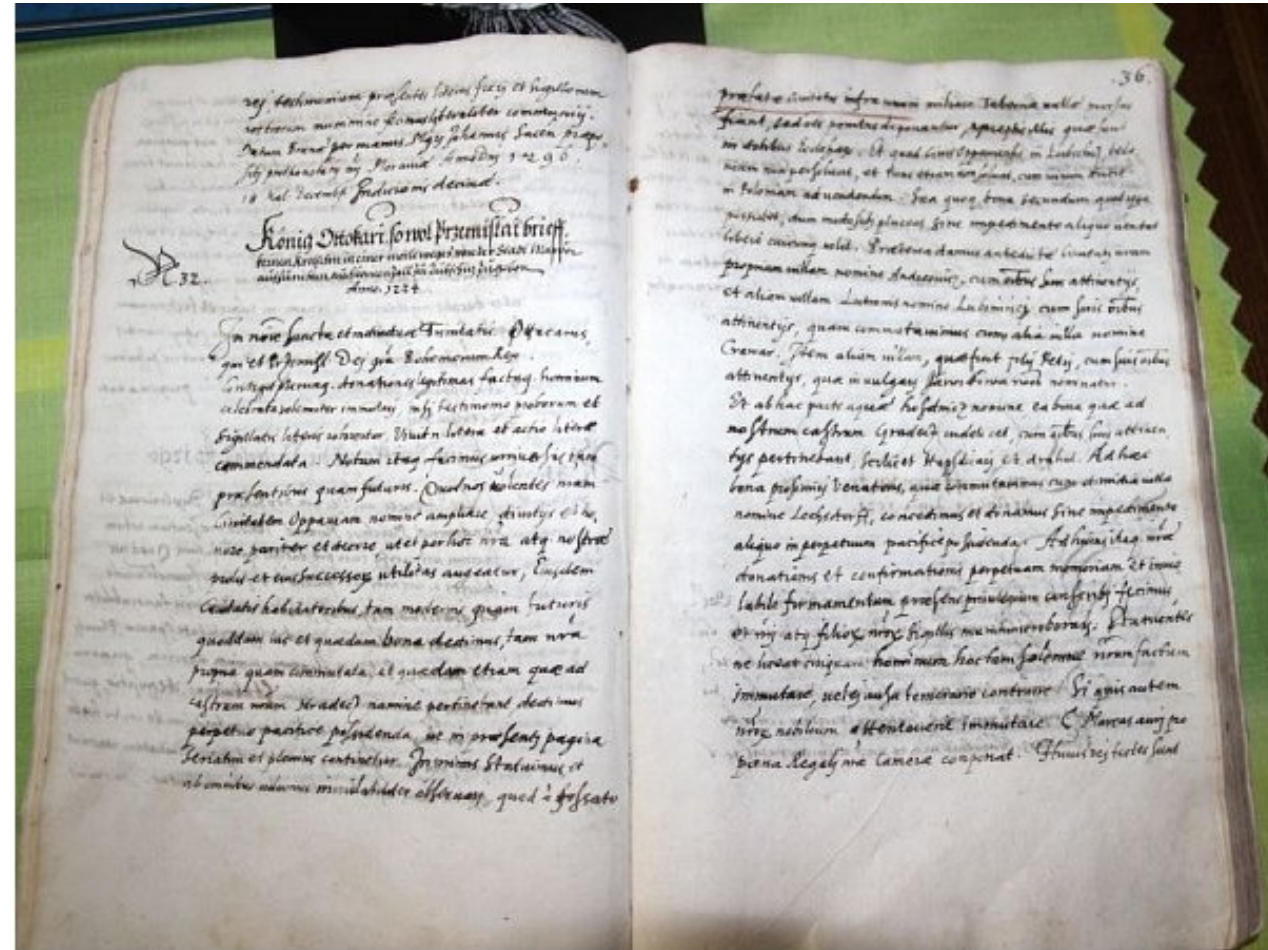

- **do 80. let 12. stol.** – Horní Poodří (Holasicko) piastovské, pak připojeno k Českému státu
- **1195** – listina olomouckého knížete Vladimíra vydaná v Opavě: „in Oppaviam“ (falsum)
- **1201** – listina Přemysla Otakara I: desátek z **provincie holasické** („in provincia Golasszich“ – naposledy: 1240)
- **1204** – pozemky v vlastnictví řádu německých rytířů
- **1213** – osvobození johanitských statků v holasické provincii
- **1220** – jmenována: opavská provincie
- **1213 – 1220: předpokládaná lokace Opavy na místě staršího osídlení**
- **1224** – privilegium PO I. sepsané notářem Heřmanem v Hulíně (dochováno v opise: kopiář ze 17. stol.)
  - měšťané mohli disponovat majetkem; mílové právo: zákaz obchodu s kořalkou, vínem a pivem (1 míle)
- **1247** – privilegium markraběte PO II.: výroční trh (svátek P. Marie) a osvobození od cla (odškodné za mongolský vpád))
- **1269** – PO II.: Opavsko vyčleněno z Olomoucka a uděleno Mikuláši I. („dominus Opavie“)
- **1318** – Jan Lucemburský: Opavsko udělil lénem Mikuláši II.

Nejstarší dochovaná listina přiznávající Opavě městská privilegia z roku 1247. Jejím autorem je moravský markrabě a budoucí český král Přemysl

Dekret Přemysla Otakara I. potvrzující Opavě roku 1224 městská privilegia.

- **Lokační Jádro** – hned po lokaci byla Opava opevněna; tržiště: Horní a Dolní náměstí, Dobytčí trh
  - majetky řádu německých rytířů s pozdějším farním kostelem Nanebevzetí Panny Marie
- **1. pol. 13. stol.** – zástavba kolem Hor. a Dol. náměstí: dřevohlinité domy se zahloubenými suterény:
- **2. pol. 13. stol.** – osídlení předměstí: Jaktařské, Hradecké, Ratibořské

Pekařská ul. 13: 2002: základový trámový věnec – po pol. 13. stol. na dně nádobka (základová oběť)

keramika: a) starší: 1. pol. 13. stol., tuhová ker, římsové okraje

b) mladší: 2. pol. 13. stol. - 1. pol. 14. stol., okruží s ovalenými okraji

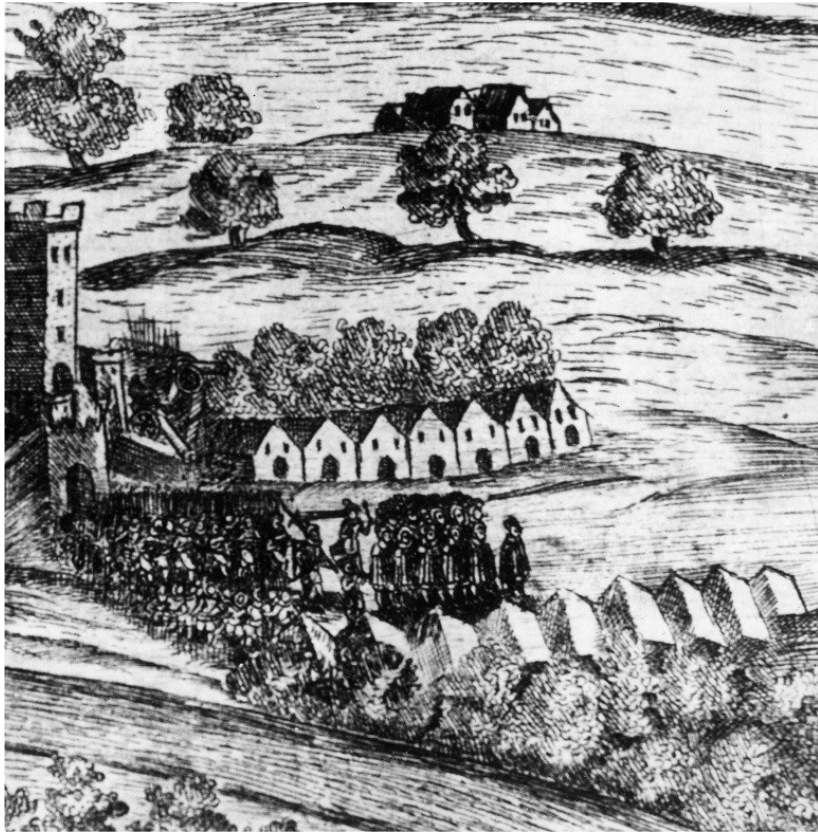
c) 15. stol. – kamenný dům

U pošty – 2001/2: zachycena stěna zahloubeného suterénu, 2. p.13.st.

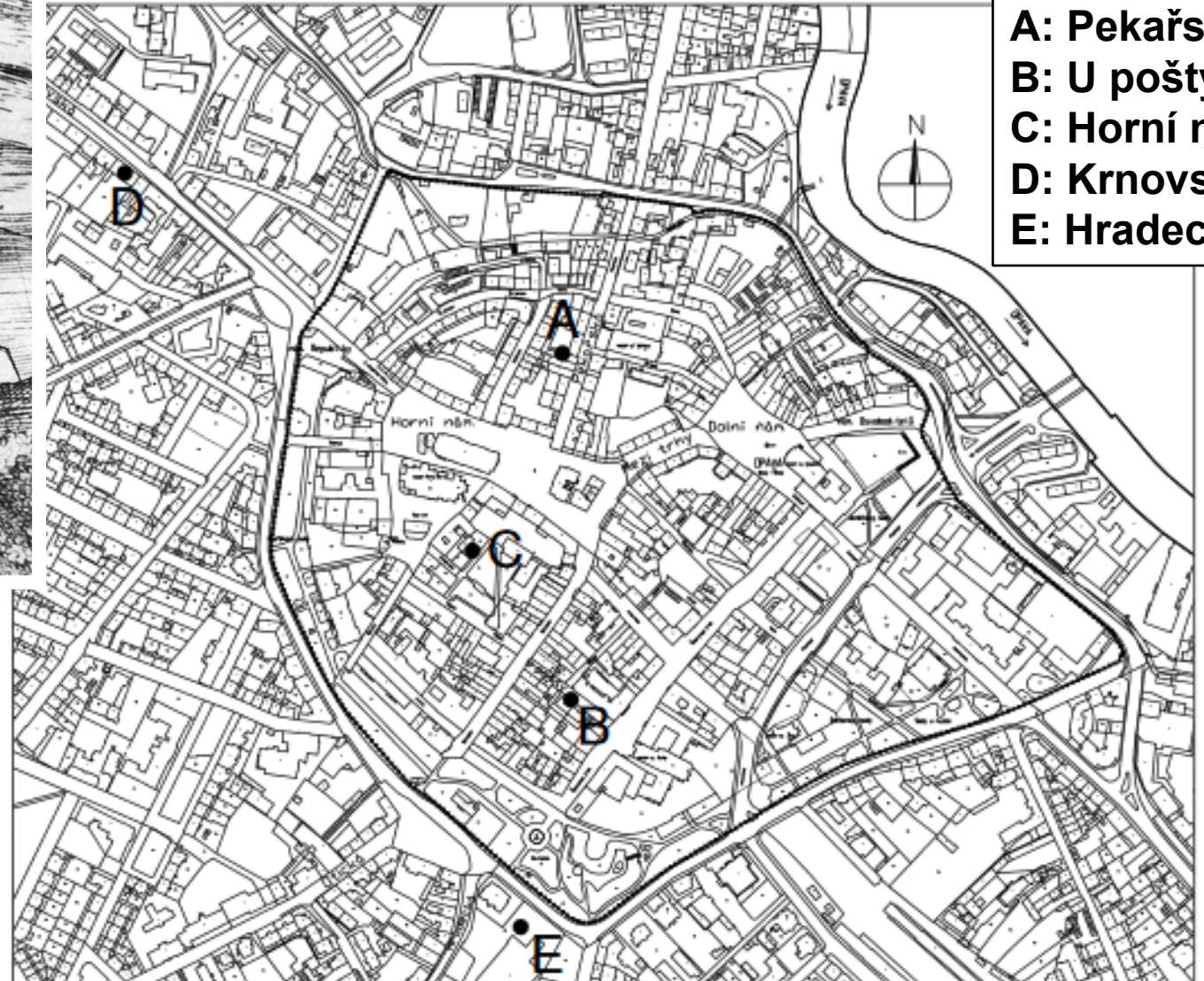
- **Horní náměstí – 2003:** parcely jižní fronty: 2 objekty ze 13. stol. v superpozici:
  - a) starší: zbytek podlahy a stěn s trámovým věncem
  - b) mladší: jímka se zbytkem výdřevy
- **2010-2011:** Radniční ulice: 1. hor.: po r. 1234: první dřevohlinitý dům (dendro)
2. hor.: 3./3 pol. 13. stol. a 1. pol. 14. stol.:
  - 4 podsklepené dvoudílné domy s rámovou konstrukcí
  - hygienické a hospodářské zázemí, sladovnická pec
- **Krnovská ul. – 2001:** 2 zahloubené suterény se stupňovitými vchody se zbytky trámového věnce zanikly za dánského vpádu na poč. 17. stol.
- **Hradecká ul. – 1973:** výzkum J. Král: zásobní jáma a suterén se stupňovitou šíjí, 2. p. 13. stol.
  - **1971:** V. Šikulová: hrnčířská pec z pol. 14. stol.

Dřevohlinitá zástavba (lokační jádro města)

Jaktařské předměstí.
(Krnovská ulice)

Vjezd knížete Karla Eusebia z Lichtenštejna
do Opavy r. 1632, výřez dřevořezu.

A: Pekařská ul.
B: U pošty
C: Horní nám.
D: Krnovská ul.
E: Hradecká ul.

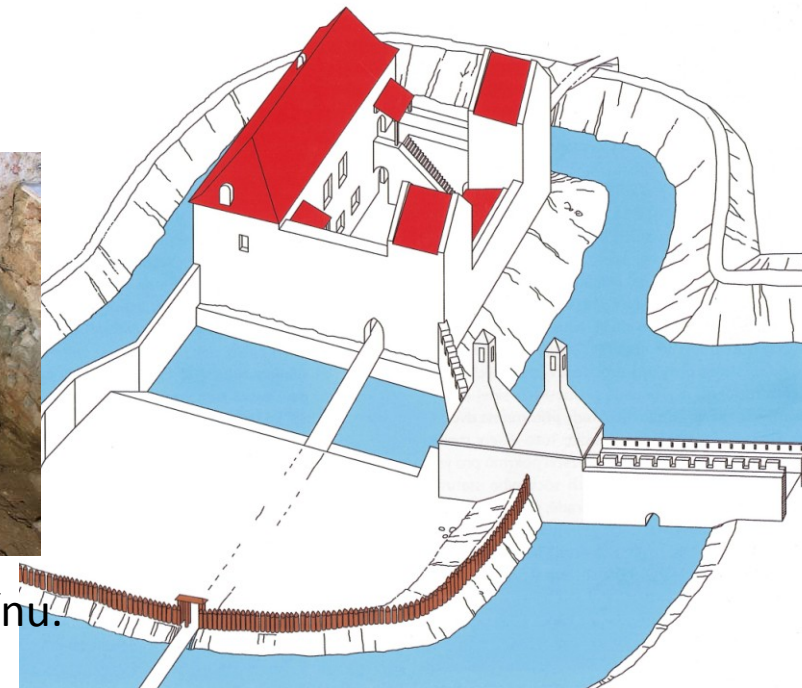
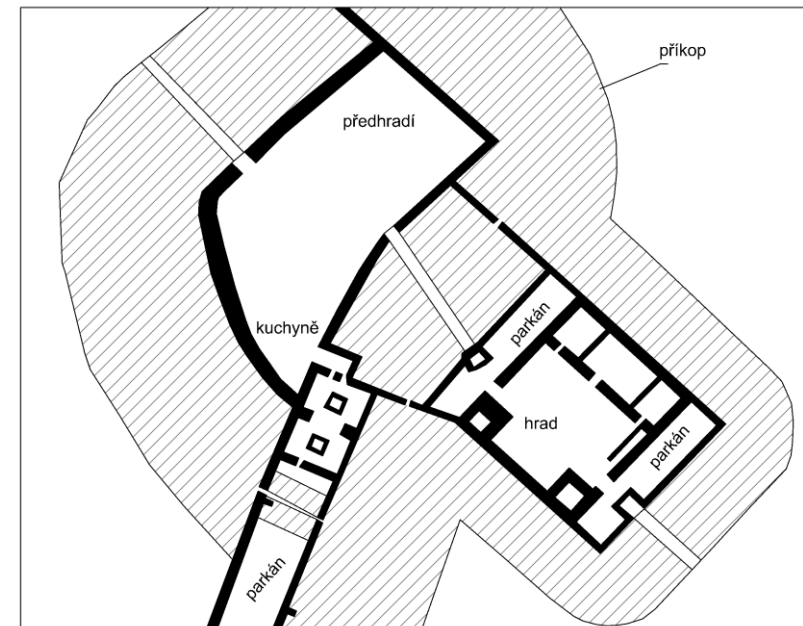
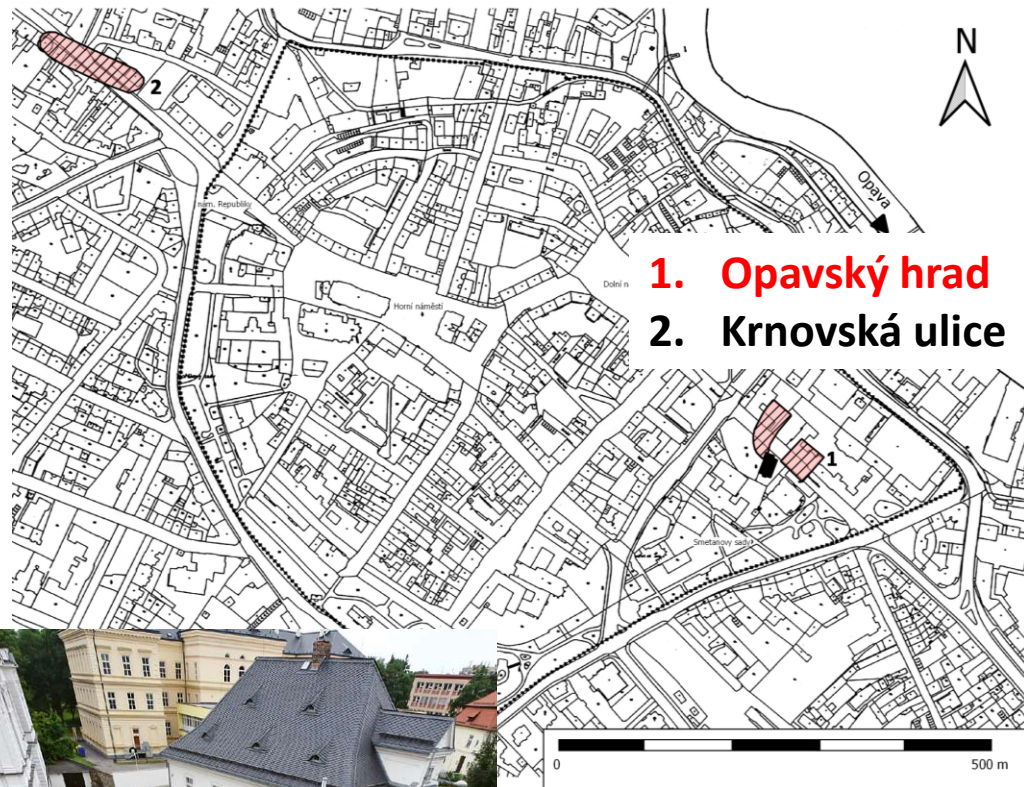
500 m

Krnovská 17

Základ pilíře dymníkového komínu.

Opava – Hrad

- **2024: mincovní poklad**
- 63 pražských a
- 9 míšeňských grošů
- 30 zlatých uherských dukátů

- **1. fáze: 2/4 až polovina 13. stol.:**

Hradec, Cvilín – v režii zeměpána (český král, moravský markrabě)

Fulštejn – v režii církve (olomoucký biskup a šlechtic)

- **2. fáze: ¾ 13. stol.:**

Edelštejn, Freudenštejn, Luginsland Landek – zeměpanské lokace

Medlice, Heraltice, Přerovec – šlechtici jako leníci krále nebo biskupa

- **3. fáze: 3/3 13. – počátek 14. stol.**

Weisenštejn, Rabštejn, Quingburg, Fulnek, Slezská Ostrava – zeměpanské

Leuchtenštejn, Koberštejn, Javorník – zeměpanské, vratislavský biskup

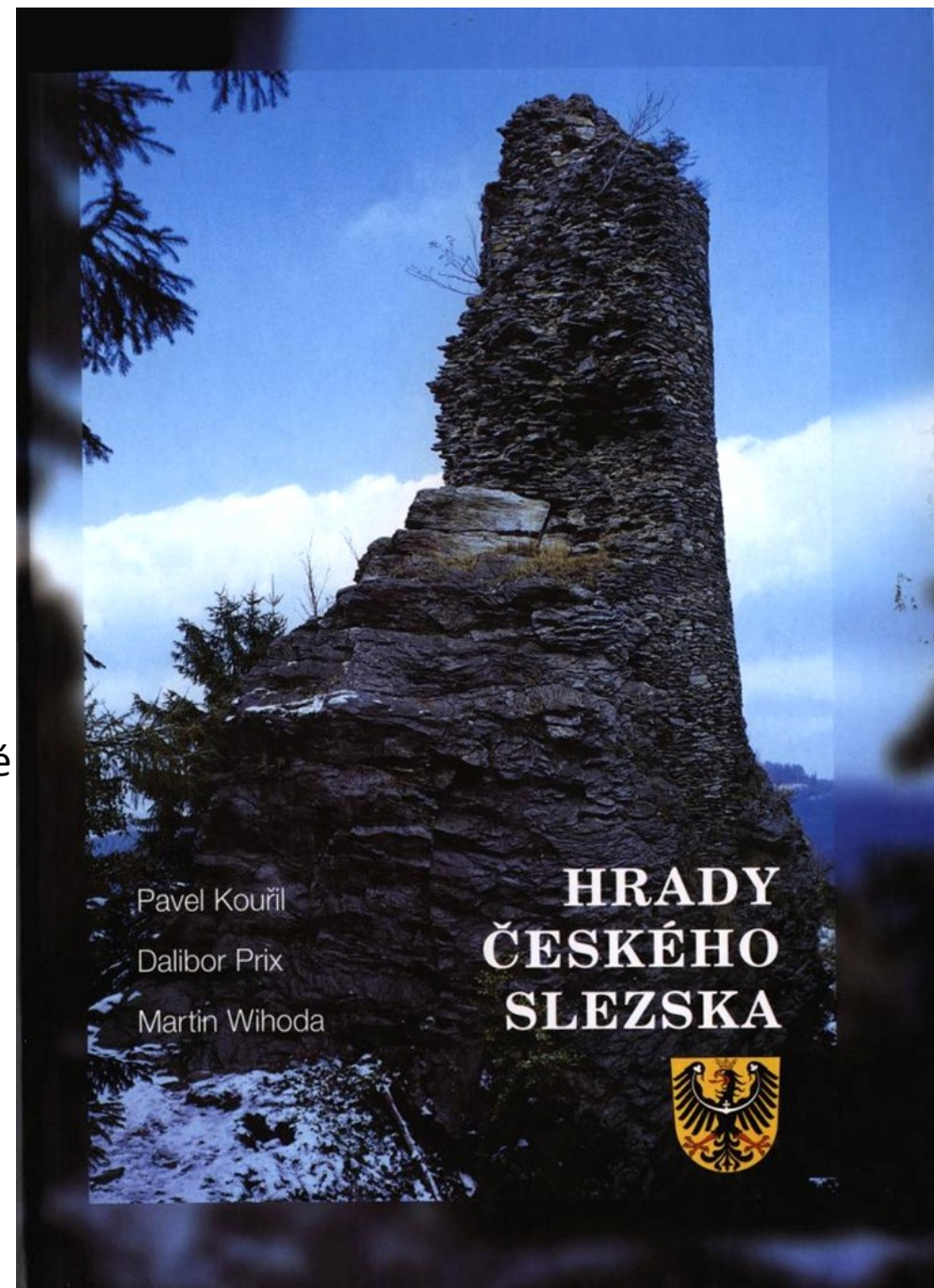
Štítina (Benešovicové), **Frýdberk, Kaltenštejn, Rychleby** (Wüstehubové)

- **4. fáze: 14. – 15. stol.:**

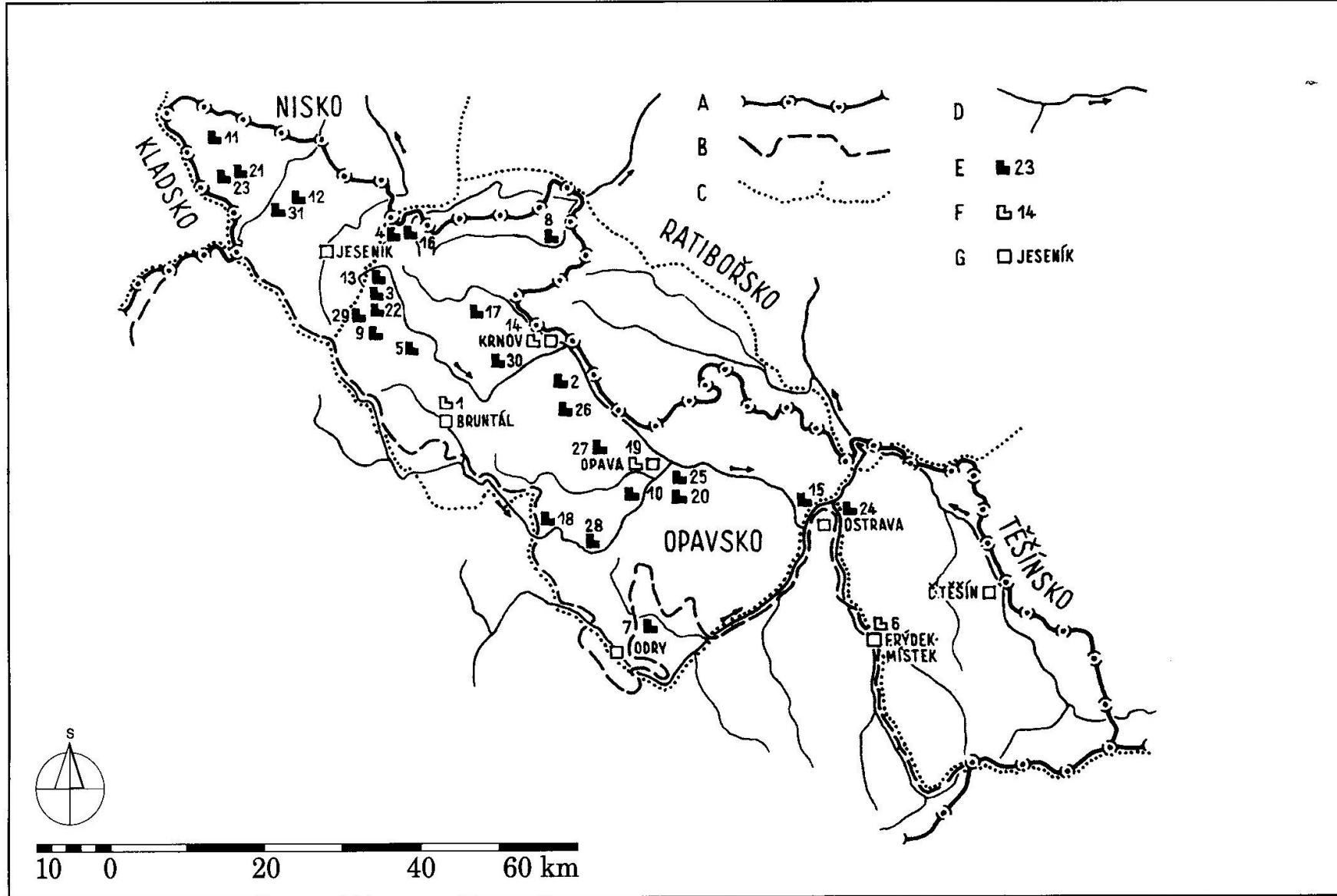
Drakov, Fürstenwalde, Pustý zámek - zeměpanské

Zátor (p. z Lomnice), **Vartnov** (z Warty), **Vikštejn** (z Lublic) – šlechtické

Bruntál, Frýdek, Krnov, Opava – zeměpanské

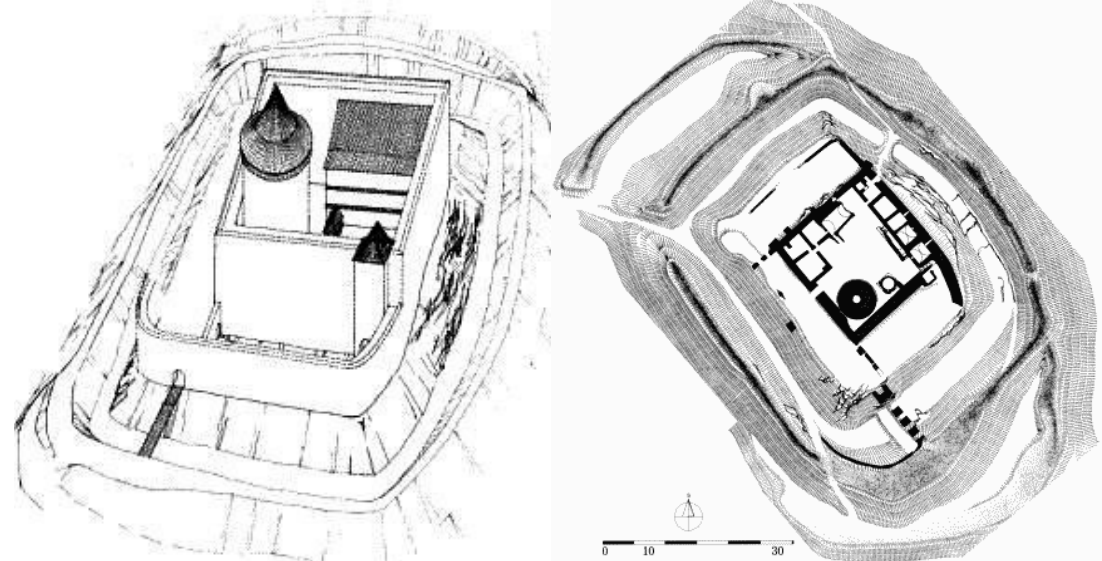

Obr. 1: Mapa českého Slezska s vyznačením středověkých hradů: A – dnešní státní hranice, B – historická hranice Čech, Moravy a Slezska, C – hranice středověkých knížectví, D – vodní toky, E – hrad, F – městský hrad, G – orientační body. 1 – Bruntál, 2 – Cvilín • Lobenštejn • Šelenburk, 3 – Drakov, 4 – Edelštejn, 5 – Freudenštejn, 6 – Frýdek, 7 – Fulnek, 8 – Fulštejn, 9 – Fürstenwalde, 10 – Hradec u Opavy, 11 – Javorník • Jánský vrch, 12 – Kaltenštejn, 13 – Koberštejn, 14 – Krnov, 15 – Landek, 16 – Leuchtenštejn, 17 – Luginsland, 18 – Medlice, 19 – Opava, 20 – Přerovec, 21 – Pustý zámek, 22 – Quingburg, 23 – Rychleby, 24 – Slezská Ostrava, 25 – Štitina, 26 – Vartnov, 27 – Velké Heraltice, 28 – Vikštejn, 29 – Weisenštejn - Rabenštejn, 30 – Zátor, 31 – Žulová • Frýdberk.

Cvilín

Zadní cvilínský kopec

- **pol. 13. stol.:** sídlo opavských Přemyslovců (režie Benešoviců)
- **1377:** dělení Opavska - Jan I. (kasteláni páni z Lobenštejna).
- **Konec 14. stol.:** Jan II. půl hradu prodal opolskému vévodovi
- **1390:** druhou půlku s Krnovskem odkoupil markrabě Jošt
- **1427:** po smrti Jana II. přešlo Krnovsko na Mikuláše V.
- **1452:** na Jana IV., kterého k rezignaci donutil Matyáš Korvín
- **1474:** dobyt Korvínovými vojsky (hejtman Jan Bělík z Kornic)
- **1493-1524:** léno Jana a Jiřího ze Šelenberka
- **1524-1622:** Krnovsko koupil hohenzollernský kníže Jiří Braniborsko-Ansbašský (1621 dán do klatby)
- **1622:** jako konfiskát získal Karel z Liechtenštejna

Mincovní dílna

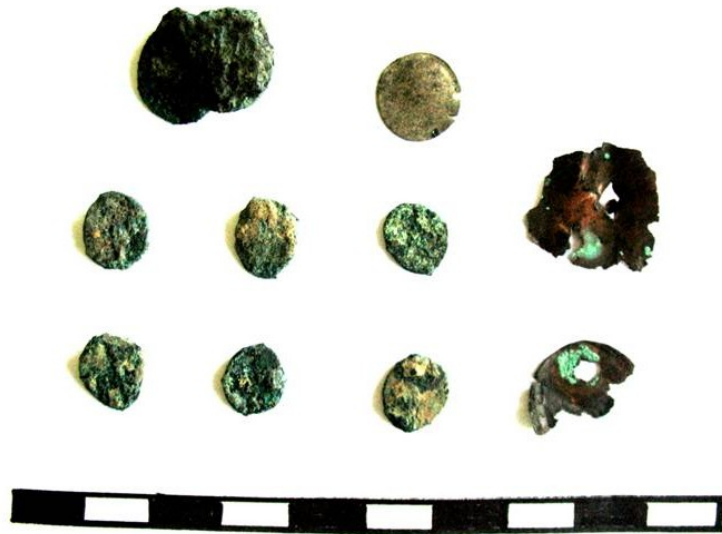
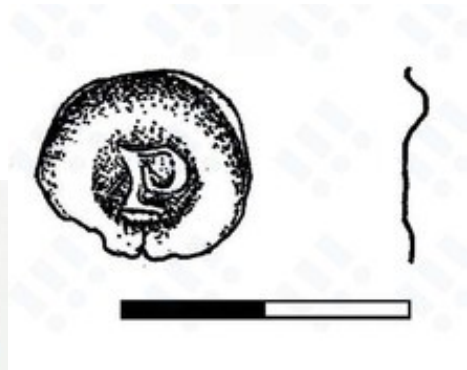
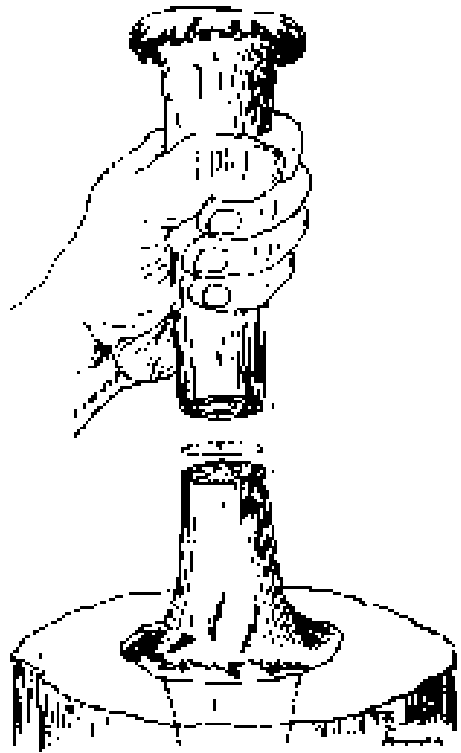
- **1935:** krnovský stavitel G. A. Horny našel mincovní dílnu ve východní části hradu, kde se za vévody Přemka Opavského v letech (1420 – 1433) zhotovovaly mince
- **Půdorys** – částečně obezděný objekt (4 x 2,75 m) dno zahloubeno do skalnatého podloží v maltové podlaze zasazený 2 dřevěné špalky stažené obručemi
- **Zásyp** – u jižní zdi množství zlomků strusek, tavicích tyglíků, mincovních střížků, mincí a železných razících pouzder (ražba)

Razící pouzdro

Lotové závaží

Tyglík

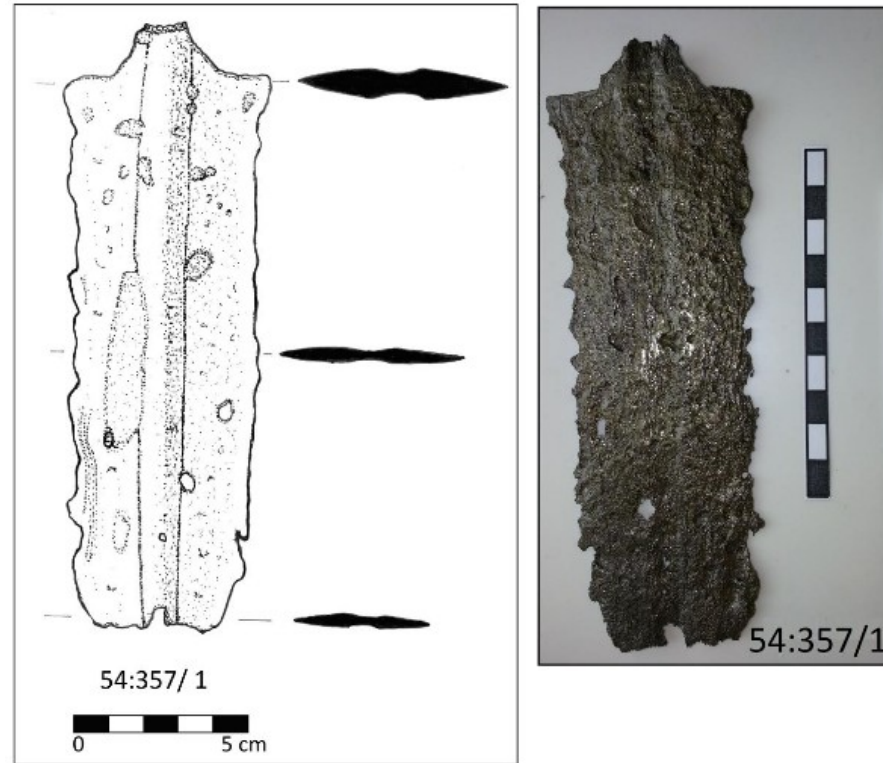
Haléře Přemka Opavského

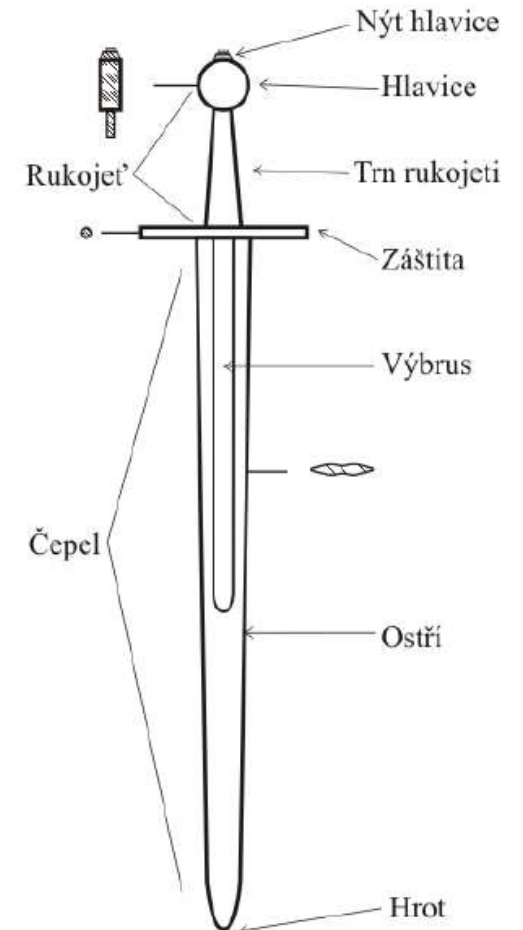
Cvilín, 1943 (?),
d. 58 cm

Vartnov, 1942, d. 158 cm
Zánikový horizont: 1478

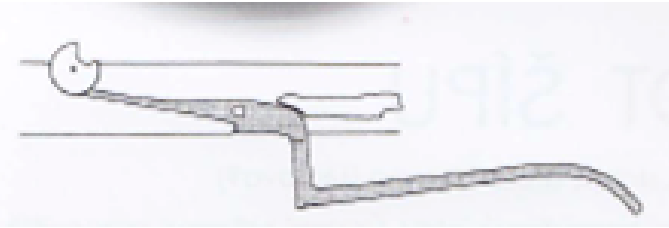

Stěbořice, 1901, d. 102 cm

Obr. 1 - Morfologie meče

Typ: Oakeshott XIIIa (14. – 15. stol.)
Analogie: Cvilín, Landek, Hrádek ve Slezsku,
Heřmanovice na Bruntálsku

Cvilín

2012: Opava – Křížkovského sady

Ořech kuše

**Luk: 2002: Opava-Horní náměstí
Fragment luku /kuše), 2.p. 13.-13/14. stol
1973: Brzeg (celý ve studni)**

Obložení sochy kuše

Hákovnice

- 14. stol.: rozšíření palných zbraní v Čechách (koncem století)
- 1469: první písemná zmínka o použití hákovnic na českém území (dobývání tvrze Čákov)
- Palné zbraně s využitím střelného prachu jako první používali Číňané dynastie Sung po roce 1200.

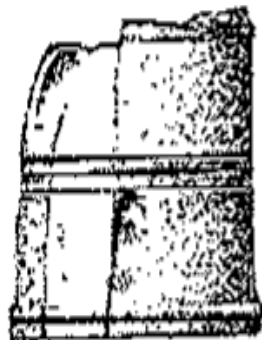
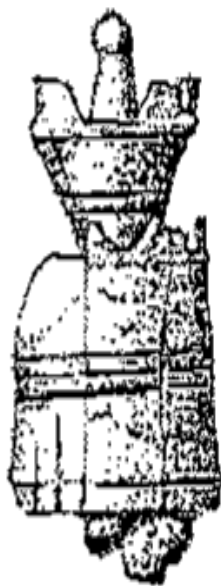

Cvilín

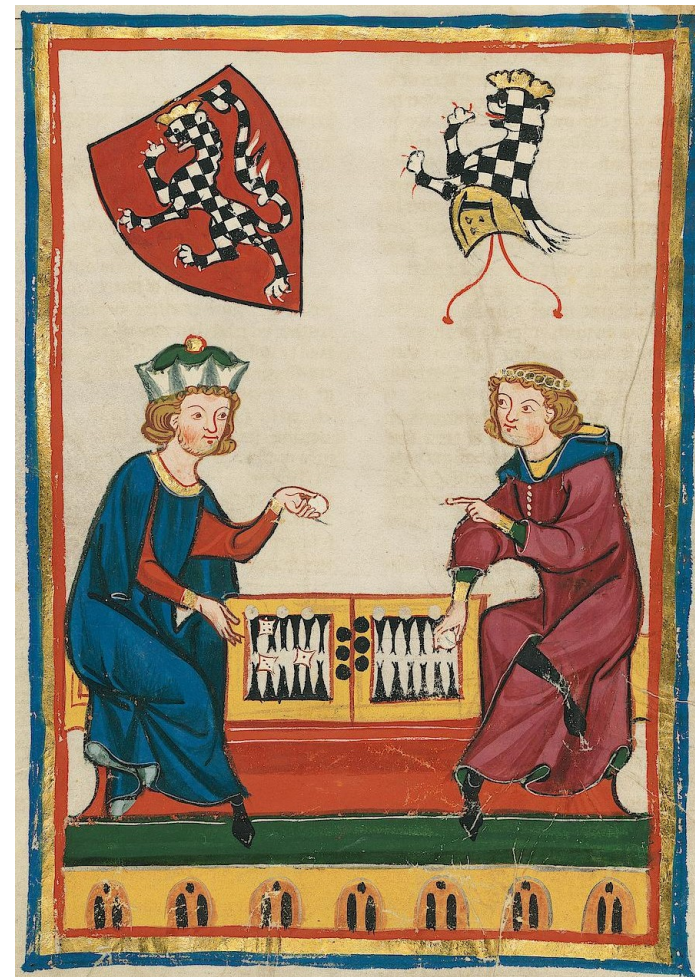

Rýmařov-Hrádek

Cvilín

Hra ve vrhcáby Codex Manesse, 1305–1340

Maria Mater – kachle, nákončí rytířských opasků

Cvilín

Opava-Krnovská ul.

Cvilín

Vartnov